

II

“Палінодія” Захарії Копистенського 1621 р.

Заголовок цього трактату – “Палінодія сирѣчь книга обороны святой апостольской востоднѣй церкви кафолической и святых патриарховъ и о грекохъ и о роксоланахъ христианехъ в ласце Божой”. Авторство цієї книги зазначено таким чином: “През архимандрита Захарію Копыстенского ... написана из ревизією учителей выдана”. Є дата – 1621 рік.

П. – багатоінформативний твір-пам’ятка української публіцистики (полемічної літератури), суспільної і політичної думки. Фактично це перший огляд вітчизняної історії із давніх часів до початку XVII ст. і одночасно важливе нарративне (оповідне) джерело з історії України кінця XVI – початку XVII ст. П. поділяється на частини, розділи, артикули. Розпочинається з переліку змісту (“Описание Палінодії”). Після цього подається алфавітний перелік прізвищ і назв джерел: “Каталог книгъ и учителей, которыхъ до тоей книги уживало” – всього 185 позицій церковних і світських творів. З. *Копистенський* виявив велику обізнаність із творами польських хроністів. Серед них були М. Кромер, Я. Длугош, М. Меховський, М. Стрийковський, О. Іваніні (Івагнін). Посилається на польську хроніку М. Бельського, твори Ботеро (Ботеруша) і Баронія (Бароніуша), а також Титмара (Мерзебурзького), якого називає “историк нѣмецкій”. Простежуються посилання на анонімні хроніки, хронографи і літописи: “Маргвард хронолог”, “Кройника грецкая и словенская”, “Кройника сербская”, “Кройника словенская”, “Чешская история”,

“Летописец російскій зри кроника”, “Росские летописци”. Використаний Київський Патерик, “орація” Станіслава Ориховського, “Требник словенский... з друкарьни страгинской”. Широко залучені твори українських полемістів як православної конфесії, “*Апокрисис*” Христофора Філалета, “*Ектезис*”, твори *Мелетія Смотрицького*, так і уніатів (“Оборона” Л. Кревзи).

П. – одне із важливих розповідних джерел про острозький культурно-освітній центр, ОА і її діячів. Висока оцінка дається першому ректорові ОА *Г. Смотрицькому*. Він називається: “годной памяти муж Герасим Данилович Смотрицкий”. Згадується збірник полемічних трактатів, виданих в Острозі наприкінці XVI ст., так звана “*Книжица*”: “а выразней и доводней... в книжице в Острозѣ друкованой...” 1588 р. і “*Книжица*” (в 10 розділах) 1598 року. Найбільша увага надається острозьким культурним діячам і князю *В.-К. Острозькому*, який називається “пресвятлим князем”. Останньому присвячений окремий артикул “О пресвѣтлом и православномъ Василии княжати Острозкомъ воеводѣ киевскомъ”. Про цього князя в П. говориться: “... княжа острозкое Василий Константинович... сын пресвѣтлого Константина, княжати острозского, а великого гетмана великого княжства литовського, воеводи троцкого... в дѣльности и правовѣрии, – первый межи княжати роскими, великий заступ и потѣха всего народа роского; мур желѣзный на Украйнах, страх и трепет татаром...”.

Важливим свідченням великого значення Острога як культурного центру є слова автора П. про те, що при дворі князя *В.-К. Острозького* “найдовалися... и мовцы

оному Димосфенесови ровнии, и Сафанове и иные различнии любомудрцы. Найдовалися и докторове славнии, в греческом, славенском и латинском языках выщвѣчонии. Найдовалися и математикове и астрологове превыборнии, межи которыми он презацный математик, философ и астролог, Ян Лятос, который календар новый славне зганил и пером доводне през друк показал, же ест омылный”.

Публікації: Палинодія // Русская историческая библиотека / Изд. Археографической комиссией – 1878. – Т. 4 / Под. ред. П. А. Гильтебранта. – Памятники полемической литературы в Западной Руси. – Кн. 1. – Ствп. 313-1150; Палинодія Захарія Копистенського // Гарвардська бібліотека давнього українського письменства. Корпус текстів. – Т. 3. Лев Кревза. Оборона єдності церковної і Захарій Копистенський Палинодія; Хрестоматія давньої української літератури (до кінця XVIII ст.) / Упоряд. О. І. Білецький. – Київ, 1967. – С. 169-173; Lev Krevza's Obrona iedności cerkiewney and Zaharija Kopystens'kyj's Palinodia / With an Introduction by Omeljan Pritsak and Bohdan Struminsky. Harvard library of early Ukrainian literature. – Harvard, 1987. – P. 71-596 (в цій публікації є дефект – випущений 3-й арт. 2-го розділу 4-ої частини стосовно оцінки ОА і наявності тоді в Острозі корти вчених).

Література: Возняк М. С. Історія української літератури: У 2-х кн. – 2-ге вид., випр. – Львів, 1992. – Кн. 1. – С. 337-338, 495-509; Завитневич В. З. “Палинодія” Захарія Копыстенского и её место в истории западно-русской полемике XVI-XVII вв. – Варшава, 1883; Загайко П. К. Українські письменники-полемісти кінця XVI – початку XVII ст. в боротьбі проти Ватикану і унії. – Київ, 1957. – С. 80-85; Каганов І. Я. Українська книга кінця XVI-XVII століть: Нариси з історії книги. – Харків, 1959. – С. 55-56; Полек В. Т. Історія української літератури X-XVII століть. – Київ, 1994. – С. 88-90; Франко І. Увага про назву “Палинодія” // Записки Наукового товариства ім. Т. Шевченка. – 1903. – Т. 54. – Miscellanea. – С. 1-3.

Микола Ковальський

Парасхес-Кантакузен Никофор (* ? – † 1599, м. Мальборк, Польща)

Церковний діяч, учений-грецист. Навчався в Падуанському університеті, проповідував у Венеції при грецькій церкві св. Марка. Переїхавши до Константинополя, у 1592 р. став протосингелом патріарха, двічі призначався місцеблюстителем патріаршого престолу. Близько 1595 р. переїхав до Острога. Працював у ОА. Його характеризують як ректора “наук еллинских і грецких”. За свідченням “*Перестороги*”, в Острозі викладав “вільні науки”. Брав активну участь у Берестейському антиуніатському соборі 1596 року. Був звинувачений у шпигунстві на користь Туреччини, засуджений 1597 р. і засланий у Мальборкську фортецю, де й скінчилося його життя.

Література: Дзюба Е. Н. Просвещение на Украине и его роль в укреплении связей украинского народа с русским и белорусским. Вторая половина XVI – первая половина XVII в. – Київ, 1987. – С. 61, 121; Мицько І. З. Острозька слов'яно-греко-латинська академія (1576-1636). – Київ, 1990. – С. 106; Харлампович К. Западнорусские православные школы XVI и начала XVII века, отношение их к инославным, религиозное обучение в них и заслуги их в деле защиты православной веры и церкви. – Казань, 1898. – С. 268-269.

Петро Кралюк